

МАРКУС

ГАССЕР

Примхи
пристрасті:

*Історії про книжки
та кохання*

Переклад з німецької Ганни Гнедкової

*Переклад та публікацію цієї книги підтримує
Європейський Союз за програмою «Дім Європи»*

**ПРЯМУЄМО
РАЗОМ**

**HOUSE
OF
EUROPE**

Mit Unterstützung von Pro Helvetia, Schweizer Kulturstiftung

За підтримки Pro Helvetia, Швейцарського культурного фонду

schweizer kulturstiftung

prohelvetia

Marcus Gasser

**Die Launen
der Liebe**

CARL HANSER VERLAG

Маркус Гассер

Примхи пристрасті: Історії про книжки та кохання

*З німецької переклала
Ганна Гнедкова*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.112.2(494)

Г-22

Маркус Гассер

ПРИМХИ ПРИСТРАСТІ: ІСТОРІЇ ПРО КНИЖКИ ТА КОХАННЯ

Есе

З німецької переклала Ганна Гнедкова

Перекладено за виданням:

Markus Gasser

DIE LAUNEN DER LIEBE

ISBN 978-3-446-25839-6

У «Примхах пристрасті» Маркус Гассер намагається дати відповідь на питання «Як кохали класики?» і пропонує читачам пережити разом з ними ті миті, коли світ перевертається догори дригом від щастя чи душевного болю. Ця надзвичайна панорама історій кохання зі світової літератури — нікого не залишить байдужим. Адже, зрештою, чи стали б ці письменники знаними на весь світ, якби в їхньому житті не вирували полум'яні емоції великого кохання.

Усі права застережено. Жодної частини цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

© 2019 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG,
München

© Ганна Гнедкова, український переклад, 2022

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2023

ISBN 978-617-553-008-5

На відміну від деяких романів, у цій книжці не вигадані жодна особа й жодна подія. Її автор переймався лише одним: бажанням розповісти правдиві історії так, щоб вони не програвали витворам фантазії.

Розділ I. Про кохання, яке не минає

Почнемо з таємниці

1

Улітку 1974 року Ричард Ніксон звільнив посаду президента Сполучених Штатів, а Фріда Г'юз утратила віру у свого батька, який був для неї майже Богом.

Її батько, Тед Г'юз, був щедрий на слова, коли знайомив її з назвами дерев та зірок, які передрікали її долю, із плавним летом яструба в повітряному потоці. Проте, хай коли б Фріда запитала про ранню смерть матері, він лише стисло й смутно відказував, що та померла від хвороби легень. Донька хмурилася, але вірила.

Однаке тепер, у девонському недільному таборі, де чотирнадцятирічна дівчина оволодівала письмом, підвладним лише її батькові, у комірці з сонцевизолоченими порошинками, одна з дівчат завірила Фріду з театралізовано холодним поглядом, що її мати Сильвія Плат укоротила собі віку. І що це всім відомо. Пружинисте ліжко, у якому досі мрійливо розгойдувалася Фріда Г'юз, заскочено рипнуло, і в одну мить її батько виявився брехуном, як і решта дорослих.

Щось їй підказувало, що в історії відомих батьків-поетів було щось не так, що за нею крилася якась таємниця, і коли вона врешті приперла батька до стінки, той вигукнув — зі знесиленням, і з полегкістю: «Як це пояснити трирічці, десятирічці, як це пояснити тобі зараз?». Як узагалі комусь пояснити, як пояснити передусім собі те, що ти пережив майже класичну історію кохання? Як пояснити неймовірно щасливі роки, а відтак падіння в безодню?

Коли одного лютногового вечора 1956 року Сильвія Плат і Тед Г'юз побачилися вперше, обоє немов забули все, що їхні очі бачили досі. Це був ефект: «Бум!», це був «Бах!», — написала Сильвія Плат на ранок після вечірки у своєму щоденнику; а в Теда Г'юза від самого спогаду про неї — за його словами — розливалася тілом тепло, як від бренді. Пропозицію одруження зробила жінка, а побралися вони таємно: помічник пастора згодився побути дружбою, хоча взагалі-то мав везти цілий автобус дітей у зоопарк.

Вони жили одне одним. Їхня духовна спорідненість сягала так далеко, що на одному боці того самого аркуша пізніше знаходили чернетки вірша Сильвії Плат, а на зворотному — начерки Теда Г'юза. Вони вслухалися одне в одного з благоговінням, із яким ми вловлюємо вухом відгомін моря в мушлі. Не розлучалися ані на день. Вона була його Кеті, він — її Гіткліфом із «Буремного Перевалу» Емілі Бронте: вони пережили те, що буває хіба в романах.

Сім років по тому, лютногового ранку 1963 року, Сильвія Плат поставила сніданок біля дитячих ліжечок Фріди й малого Ніколаса, відчинила дверцята духовки й опустила на коліна перед увімкненим газом. Що сталося? Чому ця безмежна двоседність закінчилася такою бідною? Може, проблема була в Теді, може, він щось накоїв — а якщо так, то що й у який саме момент між їхнім знайомством і її самогубством? На якому роздоріжжі ще можна було звернути в інший бік?

Хоча, опікуючись її спадком, Тед Г'юз підніс її на п'єдестал богині, найдовершенішої американської поетки сучасності, його затаврували як убивцю своєї дружини. Спалахнула така боротьба за правду про Сильвію Плат, немовби йшлося про багатомільйонні статки щойно померлої кінозірки. У її віршах шукали рядки про передчуття власної смерті й про рани, яких їй міг заподіяти Тед Г'юз. В Австралії йому довелося перервати читання, коли з публіки залунали скандування: «Губитель!». Хтось чотири рази вишкрібав ім'я «Г'юз» на могильному камені Сильвії Плат у Йоркширі. Тед Г'юз втомився рахувати, як часто звертався до поліції з приводу

листів із погрозами кривавого самосуду, що надходили з Товариства імені Сильвії Плат, яке він сам заснував. На все це він відповідав мовчанкою.

Утім, він таки почувався зобов'язаним очистити їхні імена від брехні. Дедалі частіше, на власний подив, він починав дискутувати з Сильвією вголос, так ніби вона була ще жива. Невдовзі по смерті дружини він також потай від усіх почав працювати над ліричною збіркою «Листи до дня народження», що оповідала їхню спільну історію. У цих віршах він хотів, як Орфей — Еврідіку, вивести Сильвію з царства мертвих, повернути її собі й довести їй, що він завжди кохав лише її, її й нікого іншого, і що він кохатиме її й по власній смерті, аж поки з тіні хтось ледве чутно торкнувся його рукою й прошепотів: «Цього разу не кидай мене знов напризволяще». Це були його останні слова, які вона промовила його пером; їх надрукували в лондонській «The Sunday Times» 1998 року, за десять днів до його смерті.

Чи не покинув він її цього разу і справді напризволяще? У своїх «Листах до дня народження» він прикликав пам'ять про їхнє життя вдвох, прикликав рядок за рядком вірші, щоденники, оповідання своєї дружини. Чи зберіг він таким чином, принаймні посмертно, їхній творчий союз, за який Сильвія трималася до кінця? Хай там що він міг замовчати, прикрасити, приховати чи підправити в цих «Листах», раптом читачі замислилися: може, проблема була все-таки в Сильвії, може, вона сама довела себе до відчаю? Зненацька перед ними постав лише вдівець із двома напівсиротами, Фрідою та Ніколасом, «відкинуті життям» — так він писав: «А ти не помреш і так само не вернешся в дім»*.

Тед Г'юз у віршах Сильвії часто набував різних подоб: хижака, вампіра, когось темного, могутнього, демонічного; тепер вони помінялися місцями. Вивільнившись із кайданів спогадів завдяки «Листам», він віддався в лабета смерті: їхні життя тепер належали всім — тільки не цим двом. Тим важчим видався тягар, що опустився на приголомшений світ

* Вірші Теда Г'юза; пер. з англ. Ірини Шувалової. Джерело: <http://www.metaphora.in.ua/?tag=tgd-g-yuz>. Тут і далі — прим. пер.

після них, — нерозгадана загадка цієї відтоді безсмертної пари: яка ж проблема була в Сильвії Плат і що насправді накоїв Тед?

3

Із часу страждань Гете у «Вертері» письменники — серед яких і Сильвія Плат, і Тед Г'юз — перевтілюють власні зустрічі з коханням у літературні історії й спонукають свої створіння проживати муки власної пристрасті, як солодкі, так і гіркі: власні тугу, сум'яття й зніяковіння, власні безталанність і блаженство. У коханні ці автори мало різнилися від решти людей. Природа цього почуття відкривалася їм, зрештою, не більше, ніж їхнім читачам. Та їм було достатньо відчувати вплив кохання на себе, щоб знати, що воно справді існує й не минає: ані жахливий його бік, ані піднесений. Звертаючись до цього досвіду в літературі, часто сповідально-чесні й безжальні до себе та інших, вони надають своїм текстам такої самобутньої сили, що їхні персонажі видаються нам цілком життєподібними. Ба' більше — вражають нас у самісіньке серце знов і знов, як удари грому серед тиші.

Ідеал вічного безтурботного щастя — синонім великого кохання в західному світі — не ввів цих авторів в оману. Ніхто з них не ставить крапку в ту мить, коли закохані, попри майже нездоланні перепони — наречену викрадають, обіцяють нелюбому, родина проти їхнього кохання, — нарешті линуть одне одному в обійми й запливають у тиху гавань шлюбу. Навпаки, саме тут, на думку літераторів, і починалися пригоди: вони розповідали про пари, чие кохання захлиналися від дріб'язковості, дратівливості й безбарвної буденності, від суперечок щодо правильного виховання дітей, від легковажності або зради, аж доки коханці виймали одне одному душу з тіла й у буквальному сенсі забували, що тримало їх разом.

Вони розповідали, як поступово вигасала жага, як любов вичахла до змагань за владу, до збочених перемов між жертвою й шантажистом, як пара підлаштовувала триб свого життя під одного з партнерів, нехтуючи іншим, як їхнє буття

вдвох руйнувало втручання сторонньої людини. І все ж усі ці пари слугували доказом, що тим, хто бодай раз пройшов крізь горнило любові, не загрожує посередність. Жодна людина не здається банальною, якщо придивитися до неї пильніше; проте в коханні ми доростаємо до своєї справжньої висоти, гартуємося вогнем, як ті саламандри з давніх легенд*, і стаємо чудовиськами, шахраями або героями. Також вони розповідали про закоханих, які вистояли разом супроти всіх негараздів; розповідали про людей, яких розлучення підштовхнуло переглянути своє життя й розпочати його з нової сторінки, викинувши за борт колишні слабкості, претензії та гарантії; розповідали, що навіть у зрілому віці можна віднайти віру в кохання, ба' більше — надію на возз'єднання після смерті.

Для цих авторів — таких, наприклад, як Владімір Набоков чи Емілі Бронте, Джон Апдайк чи Маргерит Дюрас, — кохання було більше, ніж просто темою. Воно було їхньою рушійною силою. А ще пропонувало загадки, з якими стикається кожен закоханий: що було б, якби ми з цією людиною не зустрілися, що було б, якби я його або її тоді покинув? Завдяки чому наша любов перетривала всі кризи? Коли саме я припустився помилки, фатальної для нас? Хто я без цієї людини? Чи було б мені краще самому? Як сильно я кохав?

Ці автори читали свою біографію як роман і уявляли себе вигаданими героями. За письмовим столом вони розмотували плутанину своїх стосунків, викликали або проганяли привидів минулого, тамували свої почуття провини чи ревності, виправдовувалися, пробачали, вимолювали прощення, сумнівалися у своїх спогадах і занурювалися дедалі глибше в давно пережите. А втім, не гребували й помстою — і насмішкувато святкували перемогу. Прибріхували. Переповідали ту саму історію в різних варіаціях. Поставали то жертвами, то винуватцями; упивалися еротичними подробицями й відганяли своїм письмом-замовлянням страх перед

* В античних і середньовічних міфах вогняним саламандром приписували дивовижні якості: смертельну отруйність, здатність гасити полум'я, а в пізніших версіях — наприклад, у 37-томній «Naturalis historia» Плінія Старшого — навіть спорідненість із вогнем і здатність жити в ньому.

згасанням і зникненням любові, адже жага любові була для них невіддільна від жаги життя.

Уряди-годи хтось із них розчаровувався в коханні й черствів душею. Платон колись пояснив потребу в коханні тим, що кожен із нас — лише частина цілого й шукає свою втрачену половину, як моряк, котрий вибрався на острів після кораблетрощі, виглядає рятівне вітрило в туманній даліні. Проте, а що, як заповітне судно так ніколи й не припливло? Або що, як хтось повірив, ніби знайшов призначену йому половину, та переплутав близькість зі щастям, лишивши своє справжнє кохання блукати десь поряд самотою? Хай навіть хтось і справді знайшов кохання всього життя: чи не призвела його безумовна відданість до самозаперечення? І як пережити втрату такого кохання? Наскільки високу ціну доводиться сплатити, якщо знаходиш відповідну людину в невідповідний час? Чи не були обіцянки віднайдення раю в іншій людині, які транслують кожна пісня чи мелодрама, тиранічною ілюзією, що призведе лише до порожнечі в нас на серці? Так багато очікувань, які не справдилися, так багато марних утрат. І все ж таки.

Із болісних роздумів над цими запитаннями народилася творчість письменників, чиї історії кохання висвітлені в цій книзі: дещо вони пережили самі, дещо доуявляли. Ці історії переносять нас на інший кінець світу до сором'язливої дівчинки, яка, піддавшись пристрасті, вигадує брехню, що мала тяжкі наслідки для неї. Вони переповідають, як порядний чоловік із шанованої родини, на чий почуття не відповіли взаємністю, збавляє життя в пастці одержимості; як жага кохання підштовхує одного молодика кинути виклик суспільній верхівці; як інший юнак «убиває» свій шлюб у романі, але зберігає його в реальному житті; як одна пристрасна жінка виявляє, що її кохання здиміло саме тоді, коли його від неї відчайдушно потребували; як одному чоловіку доводиться обирати між двома можливостями зрадити кохану людину; а також як двоє закоханих, розлучених замолоду, нарешті зазнають кохання вже в поважному віці.

Ці історії розказують про захват виповнення, про витверезіння, примирення та втрату й сягають — як це притаманно

західноєвропейським історіям — тих далеких часів, за сто років до Сильвії Плат і Теда Г'юза, коли хвора на туберкульоз Елізабет Барретт Бравнінг подарувала своєму чоловікові Роберту збірку сонетів, що містила всю історію їхнього кохання, а також клятву любити його ще сильніше тоді, коли її не стане. За шістнадцять років по смерті дружини, змучений сумнівами щодо їхньої зустрічі в засвітах, Роберт Бравнінг викричав свою тугу за нею на горі Салев над Женевою, із чого зродився один із його останніх знаменитих віршів: це було відлуння її клятви. Вона ніколи його не полишала — усвідомив він і змирився. Дружина неодмінно подбає про те, щоби знайти його там, у темряві за межею.

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.